

In memoriam J.H.Pannekoek

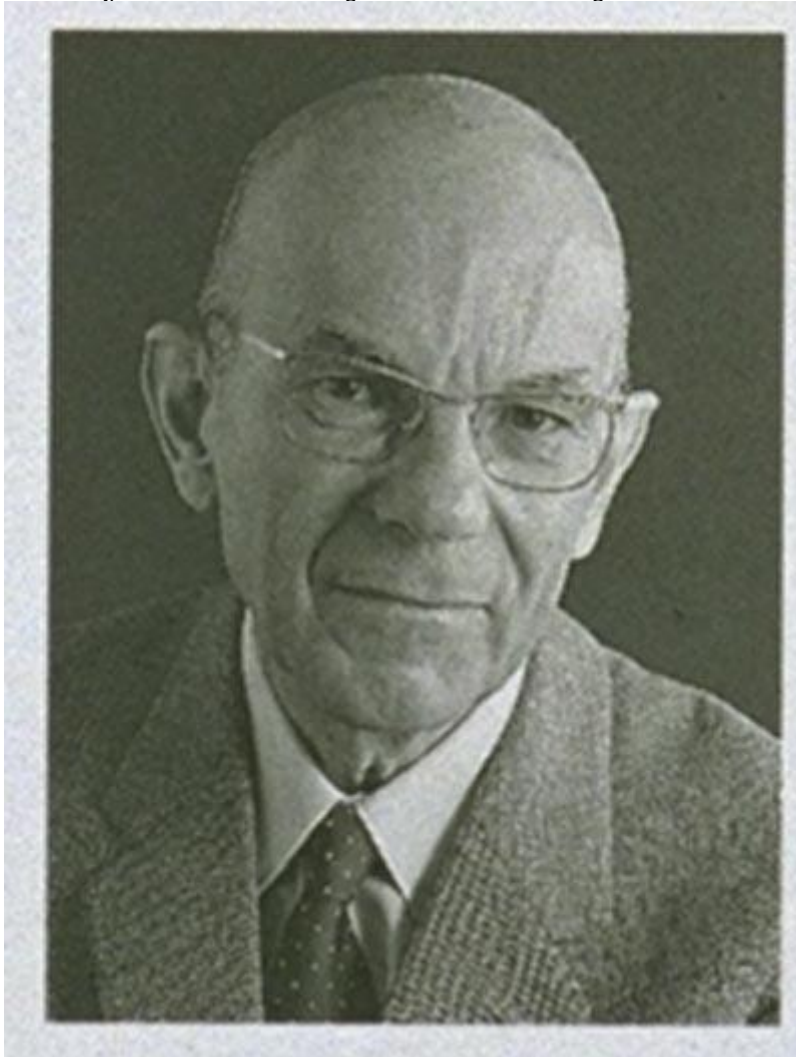
J.B. Scholten

– Op 15 januari 1996 overleed J.H.Pannekoek, internist. Hij werd geboren op 5 mei 1905 in Batavia. Zijn schoolopleiding kreeg hij op zes lagere scholen en drie HBS-en in Batavia en Utrecht.

Pannekoek was een bijzonder goede schaker, die als één van de weinigen Euwe kon bedreigen. Aanvankelijk wilde hij wis- en natuurkunde gaan studeren, maar het werd uiteindelijk geneeskunde. Na zijn artsexamen overwoog Pannekoek psychiater te worden, maar hij kwam in de interne geneeskunde terecht als assistent van Hijmans van den Bergh. Van 1932 tot 1937 was hij als internist werkzaam in de psychiatrische inrichting Meerenberg in Santpoort, waar hij opmerkte dat tuberculose opvallend veel voorkwam onder de patiënten.

In 1937 liet hij zich door zijn vriend H.Hartstra, internist te Hengelo, overhalen om naar Almelo te komen. Daar zocht hij met grote werkkraft en improvisatievermogen zijn weg in de interne geneeskunde van die tijd. In de oorlog heeft Pannekoek met onder anderen Hartstra en Brutel de la Rivière door een moedige en consequente houding de aanzet helpen geven tot de organisatie van het artsenverzet.

In Almelo was Pannekoek op een gegeven moment onbezoldigd directeur van drie ziekenhuizen. In die tijd begonnen zijn ideeën te rijpen over ziekenhuisorganisatie en stafvorming ter wille van de medische kwaliteit.

In Deventer, waar hij in 1946 werd benoemd tot internist-geneesheer-directeur van het Sint Geertruiden Ziekenhuis, kon hij deze ideeën verder ontwikkelen. Samen met zijn collega Pompen van het Sint Jozef Ziekenhuis nam hij het initiatief tot het aantrekken van een patholoog-anatoom (dr.I.Ph.Hennemann), waaruit later de stichting voortvloeide van het Streeklaboratorium voor Pathologische Anatomie en Bacteriologie. Later volgde de oprichting van een ziekenhuisapotheek. Het aantrekken van een anesthesist was een ander belangrijk initiatief, waardoor onder andere de longchirurgie in Deventer tot ontwikkeling kon komen.

Pannekoek is één van de grondleggers geweest voor de vorming van een medische staf in de Nederlandse ziekenhuizen. Het Sint Geertruiden Ziekenhuis profiteerde daarvan en reeds in 1950 vond naar Amerikaans voorbeeld de eerste 'staff meeting' plaats, waarbij in het bijzonder de necrologieën als uitgangspunt werden genomen om de eigen fouten te herkennen en het medisch handelen te verbeteren. In 1956 werd voor het eerst gesproken over een 'stafvergadering'.

Een andere facet waaraan Pannekoek grote waarde toekende, was opleiding. Veel zorg en aandacht heeft hij gegeven aan opleiding van arts-assistenten, co-assistenten, verpleegkundigen en diëtisten. Hij nam het initiatief om in Deventer wekelijks demonstraties te houden voor de huisartsen.

In 1950 vroeg hij aan de Specialisten Registratie Commissie de bevoegdheid voor een A-2-opleiding, maar zijn kwaliteiten werden zo hoog aangeslagen dat hem een A-5-opleiding werd toegekend. Hij was daar zelf eigenlijk een principieel tegenstander van, omdat hij vond, dat men niet alleen in een perifere ziekenhuis moest worden opgeleid.

Later heeft Pannekoek weer de wenselijkheid onderkend van nascholing van specialisten en was hij één van de initiatiefnemers van de eerste nascholingscursus voor internisten, die onder leiding van prof.dr.E.Mandema in Groningen werd gehouden.

Waren er aanvankelijk enkele co-assistenten uit Utrecht en Amsterdam op zijn afdeling werkzaam, in 1966 kwam de eerste affiliatie in Nederland tot stand tussen een universiteit (Groningen) en perifere ziekenhuizen (Deventer). Pannekoek werd de eerste onderwijscoördinator.

Voor research en publicaties bleef maar een beperkte tijd over. Door zijn enorme geheugen, zijn zelfdiscipline en zijn werkkraft was Pannekoek toch in staat om daarvoor tijd te reserveren. De kritische beoordeling van geneesmiddelen had zijn bijzondere belangstelling. Nadat hij in 1970 zijn werk als internist en studietoördinator had beëindigd, heeft Pannekoek zich nog zeer intensief beziggehouden met de bijwerkingen van geneesmiddelen als adviseur van de afdeling Inspectie van de geneesmiddelen van het ministerie van Volksgezondheid. Vanaf 1967 was hij reeds lid van de redactie van het *Geneesmiddelenbulletin*. Hij gaf leiding aan het Bureau Bijwerkingen Geneesmiddelen. In 1977 werd Pannekoek door de Groningse universiteit geëerd met de toekenning van de Ubbo Emmius-penning.

De uitspraak van de door hem zeer bewonderde clinicus Sir William Osler: 'Medicine is a life long education', heeft Pannekoek in zijn eigen leven in praktijk gebracht. Deventer heeft zeer veel aan Pannekoek te danken. Veel patiënten herinneren zich dankbaar de zorg en de kunde waarmee Pannekoek hen heeft behandeld. Veel medewerkers en oud-leerlingen op alle mogelijke terreinen zullen hem met dankbaarheid en grote waardering in hun herinnering blijven bewaren.

Bron: Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde 1996;140;520-1

Gepubliceerd op 3 maart 1996

